

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת נצבים-וילך תשע"ד

הגאולה העתידה וברכת שופרות

שתהיה תשובה עם הגאולה, בין לרבי אליעזר ובין לרבי יהושע.

"הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם"

ואם בתשובה עסקינן, הרי אנו מתקרבים לראש השנה, שהוא הראשון לעשרת ימי תשובה. הרמב"ם אומר, "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר: עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם... השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם..." (הלכ' תשובה פ"ג ה"ד). קול השופר צריך לעורר את האדם לעשות חשבון הנפש⁴, לתקן את מעשיו, כל אחד כפי מדרגתו. יש יהודים שהתרחקו מאד, שבכלל לא מקיימים תורה, ואפילו קול השופר אולי לא מגיע לאזניהם כדי לעוררם. אבל יש יהודים שב"ה כל השנה לומדים תורה ומקיימים תורה, ובכל זאת גם הם צריכים לתקן דברים קלים. שלמה המלך אומר, "פי אדם אין צדיק בפארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ), וא"כ כל אחד לפי מדרגתו ודאי יש לו מה לתקן. שהתפילה תהיה יותר בסדר, שהתורה תהיה יותר בסדר, שאהבת הבריות תהיה יותר בסדר, אהבת ישראל, אהבה בין אדם לחברו, בין איש לאשתו, כל אחד צריך לתקן כמה שיוודע ומכיר את עצמו שצריך לתקן. השופר צריך להזכיר לנו לתקן את כל הדברים.

התכנית האלקית בבריא - בלתי ניתנת לשינוי

כפי שהזכרנו, התורה מבטיחה בפרשתנו, שסוף הגאולה האחרונה לבוא. לא יתכן שהגלות תמשך לנצח, והעולם לא יגיע אל תכליתו. בסופו של דבר מוכרח להיות גאולה, שעל ידה יגיע העולם אל תכליתו.

נדאוקה של הגאולה העתידה - נוגעת לברכת "שופרות" של ראש השנה. כפי שהסברנו בשבועות הקודמים, ברכת "מלכויות" מדברת על כך שה' הוא מלך על כל הארץ, ומלכותו פל מְשָׁלָה. הוא לבדו קובע מה יהיה בעולם, רעב או שבע, מלחמות או שלום, מי יחיה ומי ימות - הכל הקב"ה לבדו קובע. לעומת זאת, בברכת "זכרונות" אנו אומרים לכאורה את ההיפך: לא הקב"ה לבדו קובע מה יקרה בעולם, אלא גם האדם קובע! מה פירוש "האדם קובע"? הפירוש הוא, שאמנם הקב"ה הוא זה שקובע וכותב וחותם על היחידים ועל המדינות, "איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע"⁵, אבל קביעתו אינה שרירותית, אלא תלויה במעשי בני האדם. זהו שאומרים בברכת "זכרונות": "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם" וכו'. כלומר, "אתה זוכר מעשה עולם", ולפי זה אתה פועל. המעשים שלנו - ובמידה מסויימת גם של אומות העולם⁶ - הם המכתיבים לקב"ה כיצד להנהיג את עולמו. "מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש", הם אלה שמכתיבים לקב"ה אם תהיה לנו שנה טובה, שלא יהיו בה תאוונות דרכים ופיגועים ושאר

גאולה בלי תשובה - לא תתכן

אחרי שקראנו בפרשה הקודמת על הברכות שיבואו עלינו אם נשמור את התורה, ועל הקללות שח"ו באות אם לא שומרים את התורה, אומרת התורה בפרשתנו: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ... וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׂבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ, וְשָׁב וְקִבְּצָךְ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׂמָיִם, מִשָּׁם יִקְבְּצָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ" וכו' (דברים ל, א-ד). כלומר, התורה מבטיחה לנו, שגם אם נגיע ח"ו למצב שיבואו עלינו הקללות שבתוכחה הנוראה, בכל זאת, אחרי כל הצרות הללו, סוף הגאולה האחרונה לבוא. לא יתכן שהגלות תמשך לנצח, והעולם לא יגיע אל תכליתו. בסופו של דבר מוכרח להיות גאולה, שעל ידה יגיע העולם אל תכליתו¹.

עוד מגלה כאן התורה, שבזמן הגאולה האחרונה יעשו ישראל תשובה: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ... וְמָלַךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לִבְבִּי וְרָעַף, לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ... וְאַתָּה תִּשָּׁב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה'..." (שם, א-ה). תשובה זו - חייבת להיות. לא תתכן גאולה ללא תשובה. גאולה ללא תשובה, פירושה שיהיה ח"ו חורבן נוסף אחריה. הרי ישבנו כבר בארץ ישראל, והיו לנו בתי מקדש, ובכל זאת חטאינו גרמו לחורבן המקדש ולגלות. ואם כן, אם לא נתקן את חטאינו, למה שבגאולה העתידה יהיה אחרת? מוכרח אפוא להיות, שהגאולה האחרונה תהיה כרוכה בתשובה. אמנם מצינו בענין זה מחלוקת בגמרא, רבי אליעזר אומר אם ישראל עושים תשובה נגאלים ואם לאו אין נגאלים, ורבי יהושע אומר שעל כל פנים נגאלים (סנה' צז, ב), אבל ברור שאין כוונת רבי יהושע לומר, שאין צורך בתשובה כלל. המחלוקת היא רק על סדר הדברים, האם מוכרח להיות שישראל יעשו תשובה לפני שתגיע הגאולה² (לדעת רבי אליעזר), או שתתכן גם אפשרות שיגאלו ורק אחר כך יעשו תשובה (לדעת רבי יהושע); או - לפי גרסא אחרת בגמרא - המחלוקת היא, האם מוכרח להיות שישראל יתעוררו מעצמם לתשובה (לדעת רבי אליעזר), או שתתכן גם אפשרות שהקב"ה הוא שיעוררם לשוב, ע"י שיעמיד להם ח"ו מלך קשה כהמן (לדעת רבי יהושע). אבל שלא תהיה תשובה כלל, לא לפני הגאולה ולא לאחריה - זה לא יתכן.

כי גאולה נמדת רק בהשגים רוחניים, בהחזרת עם ישראל כולו ללימוד תורה ליראת שמים ולקיום מצוות, "וחזורין כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין³ ויובלות, ככל מצותה האמורה בתורה" (רמב"ם הלכ' מלכים פ"א ה"א). רק זו היא הגאולה, ולא שום דבר אחר. כל השאר - שלטון יהודי וקיבוץ גלויות - הוא אולי הכנה לגאולה, אבל הגאולה עצמה - נמדת במושגים רוחניים בלבד. לכן, מוכרח

הצרות, ולאחר כל השברים והתרועות, נגיע בעזרת ה' ל"פשוטה שלאחריה", ומעשי בני האדם לא יוכלו למנוע זאת בשום פנים ואופן.⁹

אם אין אפשרות לשנות את התכנית האלקית, על מה בכל זאת יש לנו בחירה? הבחירה שלנו היא האם להצטרף לשרשרת ארוכה של צדיקים שמשדלים לסייע לתכנית האלקית לצאת אל הפועל, הלא הם אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן ושאר צדיקי עולם, או ח"ו להצטרף לשרשרת ארוכה של רשעים שמנסים להפריע לתכנית האלקית לצאת אל הפועל, הלא הם נמרוד, עשו, פרעה, המן, הגרמנים ימ"ש, וכל שאר רשעי עולם. כמו כן, איך תהיה הגאולה ומתי היא תהיה - גם זה תלוי בבחירת בני האדם. על זה אמרו חז"ל: "זכו - עם עֲנֵנִי שְׁמָיָא; לא זכו - עֲנֵי וְרָכַב עַל חֲמור" (סנה' צח, א). "זכו - אֶחֱשֶׁנָּה; לא זכו - בַּעֲתָה" (שם). אבל שתהיה גאולה לישראל, ומלכות שמים תוכר בכל העולם כולו - את זה לא יוכלו בני אדם לשנות. התכנית האלקית תצא אל הפועל בכל מקרה. לזה רומזת ברכת "שופרות" של ראש השנה.

כל מעשה טוב - מוסיף בבנין המקדש

כפי שאמרנו, יש בידנו הבחירה והבחירה, האם לסייע לתכנית האלקית להביא את העולם אל תכליתו ותיקונו, או ח"ו להפריע לה. אנו צריכים לעשות את שלנו, ולתרום את חלקנו כדי להביא את הגאולה. לא לסמוך רק על כך שהקב"ה הבטיח שתהיה גאולה. הרי ממה יִבְנֶה המקדש לעתיד לבוא? - הוא יבנה מאבנים מיוחדות ויקרות. "וְשִׁמְתִי פָּדָד שְׁמִשְׁתִּיךָ... וְכָל גְּבוּלְךָ לְאֶבְנֵי חֶפֶץ"¹⁰ (ישעיהו נד, יב). אבל לא רק מאבנים גשמיות יבנה המקדש. יש צורך גם באבנים רוחניות, שהן מצוות ומעשים טובים. בכל מצוה ובכל מעשה טוב שאנו עושים - אנו מוסיפים אבן לבנין המקדש¹¹. את האבנים הרוחניות הגדולות הניחו כבר אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן. אח"כ מגיעים כל שאר גדולי ישראל, הנביאים התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים, כל ההרואים על קידוש השם במשך כל הדורות, וכל היהודים שלמדו תורה במשך כל הדורות וקיימו אותה, איש איש לפי מדרגתו. אנו צריכים להשתדל שגם לנו יהיה חלק בבנין הזה. אמנם אין באפשרותנו להביא אבנים גדולות כמו שהביאו התנאים והאמוראים, אבל בכל זאת שתהיה לנו איזושהי שותפות רוחנית בבנין שעתיד להבנות. לפחות כמה אבנים קטנות. כמה מצוות ומעשים טובים שאנחנו עשינו. אחרת, הגאולה ודאי תבוא, אבל אלו פנים יהיו לנו בזמן הגאולה?...

הרי הקב"ה אומר על זמן הגאולה: "עֲתָה אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת יַעֲקֹב, וְרוֹחֲמִי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל... וְנָשׂוּ אֶת קְלָמָתָם" (יחזקאל לט, כו). יש שתי גירסאות בפסוק הזה. יש גורסים "וְנָשׂוּ אֶת קְלָמָתָם" (בשי"ן ימנית), ולפי זה מובנו של הפסוק הוא, שבזמן הגאולה ישכחו ישראל את הבושה שהיתה להם בזמן הגלות (נשיר - לשון שכחה. ע"ב בראשית מא, נא), ויש גורסים "וְנָשׂוּ אֶת קְלָמָתָם" (בשי"ן שמאלית), ולפי זה משמעותו של הפסוק היא הפוכה - שבזמן הגאולה יִשְׂכְּחוּ ישראל את הבושה שהיתה להם בזמן הגלות ("וְנָשׂוּ" - "וְנִשְׁכְּחוּ"). מהי יהיה א"כ בימות המשיח? "וְנָשׂוּ אֶת קְלָמָתָם", או "וְנָשׂוּ אֶת קְלָמָתָם"? אולי מותר לומר, שאלו ואלו דברי אלקים חיים. שני הדברים יתקיימו. יהיו כאלה שיתקיים בהם "וְנָשׂוּ אֶת קְלָמָתָם", הם ישכחו את הכלימה ואת כל הצרות ותהיה להם רק שמחה, ויהיו כאלה שיתקיים בהם "וְנָשׂוּ אֶת קְלָמָתָם". תהיה להם בושה וכלימה בזמן הגאולה. על מה? על

מרעין בישין, או ח"ו להפך. הכל תלוי במעשים שלנו. זהו ענין של ברכת "מלכויות" וברכת "זכרונות".

אבל אחרי ברכת "מלכויות" וברכת "זכרונות" יש עוד ברכה אחת - "שופרות" - ובברכה זו אנו אומרים, שאמנם הקב"ה קבע לעצמו כלל מגביל, להנהיג את עולמו לפי מעשי בני האדם, אבל כלל זה עצמו - גם הוא מוגבל. יש גבול להשפעת מעשיהם של בני האדם על הנהגת ה' בבריאה. לזמן מסויים נותן ה' לפרעה לשעבד את ישראל, אבל בסוף - הוא וחילו טובעים בים סוף. לזמן מסויים נותן ה' להמן להציק לישראל, אבל בסוף הוא נתלה על עץ וגזרתו מתבטלת. וכך גם שאר רשעי עולם. הרשות נתונה להם "לתקוע מקלות" בגלגלי התכנית האלקית, אבל לעצור את העגלה לגמרי - אי אפשר. תשובה וגאולה יהיו בכל מקרה, והתכנית האלקית תושלם בכל אופן, ומעשי בני האדם לא יצליחו לשנות זאת.

כיצד בא יסוד זה לידי ביטוי בברכת "שופרות"? - ברכת שופרות עוסקת מצד אחד בשופר של מתן תורה, "בקולות וברקים עליהם נגלית, ובקול שופר עליהם הופעת", ומצד שני - בשופר של הגאולה העתידה: "כָּל יִשְׂרָאֵל תִּבְלֵי וְשִׁכְנֵי אֶרֶץ, כְּנִשְׂאֵי הָרִים תִּקְרְאוּ וְכַתְּבֵי שֹׁפָר תִּשְׁמְעוּ" (ישעיהו יח, ג), "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, וְכָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" וכו' (שם כז, יג). ברכת שופרות אומרת, כביכול: אנו פועלים במסגרת תכנית, שתחילתה מעמד הר סיני, וסופה ימות המשיח, ומסומלת ע"י שני השופרות שהזכרנו. בתוך מסגרת זו - יש בחירה לכל רשעי העולם לעשות ככל העולה על רוחם, ולהשפיע על הנהגת ה' בבריאה. אבל בסופו של דבר - יגיע שופרו של משיח, וכל רשעי תבל לא יוכלו לשנות זאת.

צורת התקיעות - כצורת התכנית האלקית בעולם

גם צורת התקיעות מרמזת למהלך הזה. הרי צורת התקיעות היא - פשוטה לפני⁷ ופשוטה לאחריה, וביניהן - שברים ותרועות. "גנוחי גנח" ו"לולי ליל" (ר"ה לה, א). למה מרמזים הקולות הללו? "פשוטה לפני" מרמזת על מלכות שמים השלמה שהיתה קודם הבריאה ("אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא"), ועל מלכות שמים השלמה שהיתה בתחילת תולדות עם ישראל, כשכל ישראל אמרו בסיני "נעשה ונשמע". לאחר הופעות אלו של מלכות שמים השלמה, ישנם הרבה שברים ותרועות⁸. בתולדות העולם - אדם הראשון אוכל מעץ הדעת, דור המבול ועוד, ובתולדות עם ישראל אחרי מעמד הר סיני - מעשה העגל, מעשה המרגלים, ושאר תרועות ושברים עד חורבן הבית ועד לשואה האחרונה, ועד לצרות שיש לנו היום מהחמאס, מהאיראנים, שמאיימים עלינו בפצצה אטומית רחמנא ליצלן, ומכל רשעי אומות העולם. צריך לעשות תשובה, להתפלל ולהתחנן לה' שיעזור ויגן ויושיע את ישראל עמו מכל הצרות האלה. אבל צריך לדעת שהכל מוגבל. כי לאחר השברים והתרועות מגיעה שוב "פשוטה לאחריה". הפשוטה לאחריה מרמזת על מלכות שמים השלמה של אחרית הימים. באחרית הימים, אחרי ככלות הכל, לבדו ימלך נורא! כשהתכנית האלקית תגיע אל קצה, שוב תהיה מלכות שמים שלמה, במלכות בית דוד ובסנהדרין הגדולה בירושלים. לזה רומזים קולות השופר, ולזה רומזת ברכת "שופרות" - שלאחר כל

שלא תרמו מאומה לתהליך הגאולה.

משל למה הדבר דומה? למלך שהיה לו שר צבא גיבור, שניצח במלחמה. לרגל הנצחון, הכריז המלך על חנינה כללית לפושעים היושבים בבתי הכלא. מכח חנינה זו, זכה גם גנב מפורסם אחד להשתחרר מבית הסֶהר, ולשוב אל משפחתו. שניהם - שר הצבא והגנב - שמחים בנצחון המלחמה. ובכל זאת יש הבדל גדול ביניהם. שר הצבא מתקבל בכל מקום בקריאות "יחי" ו"הידד" ("ונשו את כלימתם"), ואילו הגנב - בקושי יכול להראות את פניו ברחוב, מרוב בושה ("ונשו את כלימתם"). מפחד שכלם יצביעו עליו ויאמרו, "זהו הגנב, שרק בגלל הנצחון במלחמה הוא לא יושב בבית הסהר". כך יהיה גם בזמן הגאולה: גם הצדיקים וגם הרשעים ישמחו בגאולה. ובכל זאת, אלו ישמחו בלי בושה, ואלו ישמחו עם בושה. אלה שעזרו להביא את הגאולה - "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמָּתָם". ואלה שמעשיהם עכבו את הגאולה - "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמָּתָם". העבודה שלנו, כמובן, היא להשתדל להיות מאלה שנאמר עליהם "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמָּתָם". להיות מאלה שתורמים לנצחון, תורמים לבנין המקדש, לא מאלה שיקבלו חנינה ויתביישו להסתובב ברחובות.

לשאוף לגדלות!

ראש השנה נקרא בתורה "יום תִּרְוַעָה" (במדבר כט, א). כבר הזכרנו, שכל תרועה צריך שתהיה לה פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה. כלומר, תקיעה לפניו ותקיעה לאחריה. ממילא יש לשאול: למה מכנה התורה את ראש השנה "יום תִּרְוַעָה"? לכאורה ראוי היה יותר לכנותו "יום תקיעה", שהרי יש ביום זה יותר תקיעות מאשר תרועות (כנגד כל תרועה - שתי תקיעות).

כנראה שהתשובה היא, שאמנם יש ביום זה יותר תקיעות מתרועות, אבל הקול העיקרי עוברנו הוא קול התרועה, המציין את הגנוחי והילולי שלנו על מצבנו. אמנם לא אומרים וידוי בר"ה, אבל בלב צריכה להיות הרגשה של גנוחי וילולי על החטאים שלנו. צריך לשבור את הלב ולהתחרט על כל מה שלא נכון בדרך שלנו, על הריחוק העצום שלנו מדרך הקודש של גדולי וצדיקי העולם.

חז"ל אמרו, "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, אברהם יצחק ויעקב" (תדאר פכ"ה; ילק"ש ואתחנן רמז תתל). איזה הגיון יש בשאיפה גדולה כזו? וכי למעשי התנאים כבר הגעתי? ולמעשי האמוראים כבר הגעתי? או אל מעשי הגר"א? או לכל הפחות אל מעשי החפץ חיים? - לא הגעתי לכל המדרגות הללו. אם כך, לכאורה יותר נכון לשאוף "מתי יגיעו מעשי למעשי החפץ חיים". רק אח"כ, לכשנגיע לזה (אם נגיע), נבקש מתי יגיעו מעשי למעשי הגר"א, וכך הלאה. אך חז"ל מלמדים אותנו שלא זו הדרך. חז"ל מלמדים אותנו, שכבר מן ההתחלה יש לשאוף לגדלות המירבית - "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב". אם אדם ישאף להיות כאברהם יצחק ויעקב, אולי יהיה כמו החפץ חיים. אם לא ישאף להיות כאברהם יצחק ויעקב, גם כמו החפץ חיים לא יהיה. אם שואפים לגדלות, יש סיכוי לקבל גדלות. אם לא שואפים לגדלות - לא זוכים לכולם.

ובאמת, השאיפה של "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב", גם היא לא השאיפה הגדולה ביותר. חז"ל

אומרים, "זה אֶלֶי וְאֶנְהוּ" (שמות טו, ב) - "הִנֵּה דומה לו [אֶנְהוּ] - נוטריקון: אני-הוא"; מה הוא חנון ורחום, אף אתה הִנֵּה חנון ורחום" (שבת קלג, ב). לא מספיק אֶלֶי לשאוף להיות כמו אברהם יצחק ויעקב, יש לשאוף להיות כמו הקב"ה בכבודו ובעצמו! כמובן, בפועל לא שייך להגיע לזה. גם אם ארצה להיות "נוצר חסד לאלפים", הרי אינני חי אלפי שנים, וגם במידות האחרות אינני יכולים להגיע למדרגתו של הבורא. אבל לפי יכולתי דורשים ממני להדמות לקב"ה. אם הוא חנון ורחום, השתדל גם אתה להיות חנון ורחום. אם הוא ארך אפים ורב חסד, השתדל גם אתה להתנהג במידות אלה. השאיפות צריכות להיות, אפוא, בגדלות. להיות דומה כביכול לקב"ה בעצמו. עוד יותר מאברהם יצחק ויעקב.

אבל כמובן, לא נשלה את עצמנו שאנו כמו האבות. הלוואי שנגיע למדרגות הנמוכות, למדרגת הדורות האחרונים, לצדיקים שבדורות שלנו. השאיפה צריכה להיות - מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב. אבל ההשתדלות והעבודה צריכה להיות בהתאם למדרגתנו. לנסות להגיע למדרגות הקרובות לנו¹². להשתדל להגיע לאהבת התורה של הגר"א, של החפץ חיים, ושל שאר צדיקים עולם שהכרנו ושאו יודעים עליהם. כמה אהבת תורה היתה להם! כמה תורה הם למדו, הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שעד לא מזמן היה חי עמנו, אהבת התורה שלו היתה ללא שיעור! קשה בכלל לתאר איך תתכן אהבת תורה כזו! למד את אותה הגמרא עשרות ומאות פעמים, בחשק ובמתיקות כמו בפעם הראשונה. למרות שידע בע"פ את לשון הגמרא, ורש"י ותוספות, וראשונים, בכל זאת חזר ולמד הכל בשמחה ובהתלהבות. לנסות להתרגל למושגים של גדלות בתורה. שהשאיפה בימים הנוראים תהיה, להצליח בשנה הבאה בישיבה, שיצליח לגדול בתורה, להיות גדול כמו החפץ חיים, כמו שאר גדולי עולם. אם יש שאיפה לגדלות - יש סיכוי באמת שיגדל. אם אין שאיפה לגדלות - הסיכוי לגדול קטן מאד.

אנו מבקשים בכל יום: "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות כל דברי תלמוד תורתך באהבה". השאלה היא, עד כמה אנו רוצים זאת באמת. מספרים על ה"חפץ חיים" שאמר, שאינו מבין איך יהודי מבקש בברכות ק"ש "והאר עינינו בתורתך... ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד", ובתפלה הוא שוב מבקש "חננו מאתך דעה בינה והשכל", ולאחר התפילה הוא לא פותח גמרא כדי לבדוק, אולי ה' קיבל את תפילתו. אולי הוא נהיה פתאום למדן. ה' תקצר לתת לך חכמה ברגע אחד? אם באמת תבקש "להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות", ותשאף לזה בלב שלם, תזכה לכל הדברים האלה בע"ה! אז ב"ה בישיבה כן פותחים ספרים אחרי תפילת שחרית, אבל צריך שהשאיפה הזאת תלווה אותנו, שאיפה להיות גדול בתורה וביראת שמים ובקיום המצוות.

אם נגיע עם השאיפה הזאת לראש השנה, ונתפלל ונבקש עליה - יש סיכוי טוב שהקב"ה יתחשב בשאיפה שלנו, וגם אם לא נהיה מיד כמו החפץ חיים, הקב"ה יתחשב ברצון שלנו, ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים וארוכים, יאפשר לנו ללמוד תורה, יאפשר לנו לגדול בתורה, יאפשר לעם ישראל לחזור בתשובה, להיות לומדי תורה, ששונאינו לא יאימו עלינו בנשק כזה או בנשק אחר, אלא הקב"ה ישבור שְׁנֵי רשעים (עי' תהלים ג, ח), יפיל את אימתו עליהם, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ונזכה להכתב ולהחתם עם כל בית ישראל לחיים טובים ומאושרים, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. עי' רמב"ן (ויקרא כו, טז) שבאר, שפסוקים אלו "יבטיחו בגאולה העתידה הבטחה שלמה, יותר מכל חזיונות דניאל". וכתב, שגאולה זו תהיה "גאולה שלמה, מעולה על כולם", שכן נאמר בה: "וְהִיטָבְךָ וְהִרְבָּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ" (דברים ל, ה), יותר מכל הגאולות שהיו בדורות הקודמים.
2. וכן פסק הרמב"ם: "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו, ומיד הן נגאלין" (הלכ' תשובה פ"ז ה"ה).
3. לכאורה משמע כאן ברמב"ם, שבזמן הזה אין שמיטת קרקעות מן התורה, ורק לימות המשיח היא תחזור ותהיה מן התורה. וזה דלא כדברי הכס"מ (הלכ' שמיטה ויובל פ"ט ה"ב ופ"י ה"ט) שנקט בדעת הרמב"ם ששמיטת קרקעות בזה"ז היא מן התורה. אך יש לדחות ולפרש, שמה שכתב הרמב"ם שלימות המשיח "עושינן שמיטת יין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה", הכונה היא לשמיטת כספים, ולא לשמיטת קרקעות, וכפי שבאר הרמב"ם (שם פ"ט ה"ב), ששמיטת כספים אינה נוהגת מה"ת אלא בזמן שהיובל נוהג, וכיון שבשמיטת המשיח יחזור וינהג היובל, ממילא גם שמיטת כספים תחזור ותנהג מה"ת. ובה גם הכס"מ מודה, שבה"ז שמיטת כספים היא מדרבנן. ורק בשמיטת קרקעות ס"ל שגם בזה"ז היא מן התורה.
- ועוד י"ל, דמה שכתב הרמב"ם "ועושינן שמיטת יין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה", הכונה היא לספוט שביעית, שאינה נוהגת אלא בזמן שביהמ"ק קיים (רמב"ם שם פ"ג ה"א). אבל שמיטת קרקעות בשביעית עצמה - אפשר שס"ל לרמב"ם שהיא מן התורה. נזכר זה הוא רק כדי לישוב את דעת הכס"מ שנקט בדעת הרמב"ם ששמיטת קרקעות בזה"ז היא מן התורה. אך למעשה הדעה הרווחת בפוסקים היא, שדעת הרמב"ם היא כדעת רוב הראשונים הסוברים ששמיטת קרקעות בזה"ז היא רק מדרבנן - עי' מהר"י קורקוס (פ"ט משמיטה ויובל ה"ב), בית הלוי (ח"ג סי' א' ענף ה'), חזו"א (שביעית סי' ג' סק"ח) ועוד.
4. יש מבארים לפ"ז את נוסח ברכת השופר כפי שהוא מופיע בכמה ראשונים - "לשמוע בקול שופר". דהנה הטור והשו"ע (או"ח סי' תקפ"ה ס"ב) כתבו לומר לשמוע "קול" שופר, כמנהגו וכוונתו הרמב"ם (פ"ג משופר ה"י). וכתב שם הב"ח, דאין לומר "בקול", דמשמע לעשות צביונו ולשמוע בקולו, אלא יאמר "קול" שופר. וכ"כ המג"א (סי' תקפ"ה ס"ב) והט"ז (שם סק"ב). ואולם בכמה ראשונים הנוסח הוא "בקול" שופר - עי' רא"ש (ר"ה פ"ד סוף סי' י') שהביא כן בשם ראב"ה (סי' תקל"ד) ובה"ג, וכן הוא באו"ז (ח"ב סי' רע"א), ובמנהגי (הלכ' ר"ה) בשם רב האי גאון, ועוד. ובדעת ראשונים אלו צ"ל, דאדרבה היא הנותנת, דכיון ששופר רמז יש בו, עורו ישנים משנתכם וכו', א"כ שייך לברך לשמוע "בקול" שופר, שהשופר כביכול אומר לנו: "עורו ישנים ושובו אל ה'", ומצוה לשמוע בקולו.
5. ולכן חלם פרעה את חלומותיו בראש השנה [כמבואר בגמרא, שבראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (ר"ה יא, א)], כי רצה ה' לגלות לו על השבע והרעב שגזר על ארץ מצרים ביום זה. [ואולי מפני זה אמר יוסף בלשון הווה, "אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה הַגִּיד לְפָרְעָה" (בראשית מא, כה), ולא אמר בלשון עתיד, "אֶת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹקִים הַגִּיד לְפָרְעָה". כי לא על העתיד דיבר יוסף, אלא על ההווה, הלא היא גזרת ה' שניתנה באותו יום עצמו, וכאילו אמר: "אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים גִּיד לְפָרְעָה". ועי' מהרש"א (בחידידושי אגדות, ברכות יח, ב ד"ה מעשה), שהחלומות של ליל ר"ה הם יותר אמתיים, לפי שהוא יום הדין].
6. הרמח"ל מבאר, מהו החילוק שיש בענין זה בין ישראל לאומות העולם, וז"ל: "במעשיהם של ישראל תלה האדון ברוך הוא תיקון כל הבריאה ועליוה, וְשֶׁעֶבֶד כביכול את הנהגתו לְפַעֲלָם, להאיר ולהשפיע, או לְסַתֵּר ולהתעלם ח"ו על פי מעשיהם. אך מעשה האומות - לא יוסיפו ולא יגרעו במציאות הבריאה ובגילוי יתברך שמו או בהִסְתָּרָו, אבל ימשיכו לעצמם תועלת או הפסד, אם בגוף ואם בנפש, ויוסיפו כח בְּשׁוֹר שלהם או יחלישוהו" (דרך ה', ח"ב סוף פ"ד). כלומר, האומות מועילים או מקלקלים במעשיהם רק לעצמם, ואין להם שום השפעה על המהלך העיקרי שבבריאה, שהוא - הבאת הבריאה אל תיקונה ואל תכליתה.
7. לפני התרועה.
8. גם תרועה היא לשון שבר - עי' במפרשים על הפסוקים "רָעָה הַתְּלַעֲצָה הָאֶרֶץ" (ישעיהו כד, יט), "יִרְעוּךָ קִדְקִד" (ירמיהו ב, טז), "תִּרְעֶם בְּשִׁבְטֵי בָרָז" (תהלים ב, ט), ועוד.
9. ולא רק צורת התקיעות מרמזת למהלך הזה, אלא גם צורת סידור הפסוקים בְּכָרְכּוֹת מלכויות וזכרונות ושופרות מרמזת לכך. דהנה, כבר נתקשו התוס' (ר"ה לב, א ד"ה מתחיל) על מה שאומרים בברכות אלו את פסוקי הכתובים קודם פסוקי הנביאים, שזה נגד המקובל והידוע שהנביאים חשובים יותר מהכתובים, וא"כ היה לנו להקדים ולומר את פסוקי הנביאים קודם לפסוקי הכתובים. ועי' מה שתירצו על זה (תוס' שם). ואולם הגה"צ רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל תירץ שאלה זו כך: "הנה כל הפסוקים של מלכויות וזכרונות ושופרות, שנזכר בכל אחד פסוקים מתורה נביאים וכתובים, הם מדברים מג' ענינים: הפסוקים של תורה - רובם ככולם מדברים מהתגלות מלכות זכרונות ושופרות של העבר. כי זה שורש התורה, להורות לנו דרכי ית'. ובכל פסוקי הנביאים של המלכויות וזכרונות ושופרות - מדברים ומרמזים על לעתיד לבוא. כי הנבואה מגלה מה שעתיד להיות. ופסוקי הכתובים של מלכויות וזכרונות ושופרות - המה כולם מרמזים על ההנהגה של ההווה. והמה מרמזים בכללות על השתלשלות הקדושה של העבר וההווה והעתיד. ובה יתורץ קושיית התוס', מה שאומרים פסוקי כתובים קודם פסוקי נביאים. כי כך הוא הסדר, מתחילה ההווה, ואחר כך העתיד ("פרי צדיק" לראש השנה אות כ"ח).
10. עי' ספר הגאולה לרמב"ן (שער ראשון, עמ' רס"ט-ר"ע במהד' מוסד הרב קוק), שכל נבואות ישעיהו מהפסוק "אֲזַכִּי אֲזַכִּי הוּא מְנַחֵמְכֶם" (ישעיהו נא, יב) עד סוף הספר מדברות על הגאולה העתידה (ובכלל זה גם הפסוק המובא כאן למעלה).
11. וזהו שמברכים בתפלה (ובברכת המזון), "ברוך אתה ה', בונה ירושלים", בלשון הווה, ולא "יבנה ירושלים", בלשון עתיד. "כי כל ימי הדורות, מצטרפין ומתכנסין כל האורות של עבודת בני ישראל להיות ראויין לגאולה. כי היעלה על הדעת, שדור הגאולה יהיו כל כך ראויין בזכותם בלבד לגאולה? ! אלא שזכות כל דור ודור עוזר ומביא מעט בנין בית המקדש, והבנין נמשך כל ימי הגלות... וכל אדם בפרט גם כן צריך לידע, שכל מעשיו הם סיוע לבנין בית המקדש. וכפי מה שמקבלין על עצמן עול מלכות שמים - מסייעין לְבִנְיָנוּ" ("שפת אמת" - דברים תרל"ד).
12. "כי כל אדם צריך לילך לפי מדרגתו, ולא יקפוץ" (ביאור הגר"א למשלי יט, ג, וע"ש).